

FAIR TRADE CENTER

EN RAPPORT OM

MÖBLER

– STORA SKILLNADER I FÖRETAGENS ETIKARBETE

Rapport om möbler

SAMMANFATTNING	4
INLEDNING	5
METOD OCH AVGRÄNSNING	6
MÖBELINDUSTRIN	6
RISKFAKTORER I VIKTIGA EXPORTLÄNDER	7
KINA	7
POLEN	9
DE FEM STÖRSTA FÖRETAGENS ETIKARBETE	10
IKEA	10
JYSK	13
MIO	14
EM	15
SVENSKA HEM	16
SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER	18
KÄLLFÖRTECKNING	22
ORDFÖRKLARINGAR	24

FAIR TRADE CENTER Augusti 2009

Rapporten är framställd med ekonomiskt bidrag från Konsumentverket. Innehållet är dock helt Fair Trade Centers ansvar och kan inte anses visa Konsumentverkets uppfattning.

Fair Trade Center är en ideell förening vars övergripande mål är att främja rättvis handel med låglöneländer och därmed ge alla länder möjlighet att uppnå en hållbar utveckling. Föreningen granskar och för dialog med svenska företag och arbetar med konsumentupplysning och kampanjer. www.fairtradecenter.se

Sammanfattning

En betydande del av de möbler vi köper är tillverkade i länder och regioner där nationella lagar och internationella överenskommelser om arbetstider, löner, organisationsfrihet och arbetsmiljö ofta överträds. Trots detta saknar ett av fem företag som har granskats av Fair Trade Center helt etiska riktlinjer för sina inköp från låglöneländer. Tre av fem har ingen systematisk uppföljning av hur kraven följs. De två länder som Sverige importerade mest möbler från under 2008 var Kina och Polen med 17 procent vardera av den totala importen.

Fair Trade Center har granskat de fem möbelföretagen som har störst försäljning i Sverige: Ikea, Jysk, Mio, EM och Svenska Hem. Granskningen visar anmärkningsvärt stora skillnader beträffande hur företagen arbetar med etiska krav och mänskliga rättigheter i arbetslivet.

Ikea är i en klass för sig och har ett genomarbetat, systematiskt och väl kommunicerat arbete med krav och kontroller av både miljö och arbetsvillkor. Jysk bedriver genom sitt medlemskap i kontrollinitiativet BSCI ett omfattande arbete som dock brister i informationen till konsumenterna. Det är svårt att få någon klarhet i vad företaget faktiskt gör.

Dessutom upplever Fair Trade Center att kunskapen om hur uppföljningsarbetet inom BSCI går till och vilka leverantörer som hittills har involverats är låg inom Jysk.

Svenska Hem saknar helt etiska riktlinjer för sina inköp. Företaget har ingen uppförandekod eller någon anställd med ansvar för etik och miljö.

Mio och EM ställer etiska krav men kontrollerar inte att de följs. Båda företagen uppger att inköpare som besöker fabriker av andra anledningar också ska göra enkla granskningar/iakttagelser av förhållandena för de anställda. Dessa iakttagelser görs dock på ett osystematiskt sätt och inköparna saknar utbildning för att genomföra sociala kontroller.

En viktig del av ett företags sociala ansvarstagande är kommunikationen. Hur man berättar om vad man gör. För den konsument som vill påverka och välja det bästa företaget, är den offentliga informationen till konsumenterna avgörande. Även på det här området finns stora klyftor mellan marknadsledande Ikea och övriga möbelföretag. Jysk har en del information på sin hemsida om hur företaget arbetar med leverantörsansvar och miljö. Omfattningen och innehållet är dock vagt och långt ifrån den offentliga rapportering som Ikea levererar årligen genom sin informativa hållbarhetsrapport och sin hemsida. Inget av de övriga företagen ger någon som helst information till konsumenterna om sitt eventuella etikarbete.

Inledning

Att inreda det egna hemmet är viktigt för många och något som fått allt högre status i Sverige de senaste decennierna. Möbelhandeln har under flera år varit en stark tillväxtbransch. Mellan åren 2004 och 2006 växte försäljningen med närmare tio procent per år. År 2007 köpte vi i Sverige möbler för nästan 24 miljarder kronor.¹

Dagstidningarnas inredningsmagasin är tjockare än någonsin och TV-program som "Room Service" och "Sommartorpet" har bidragit till att höja temperaturen i möbelbutiker runt om i landet. För när det nya köket eller fondväggen i vardagsrummet är på plats eller det nya golvet är lagt, passar det ju riktigt bra med en ny soffa, eller lampa - eller både och.

Under slutet av 2008 och början av 2009 har möbelbranschen dock drabbats hårt av den globala ekonomiska krisen. Möbler är en sällanköpsvara som det är lätt att prioritera ner, och handeln drabbas därför i en lågkonjunktur. För helåret 2008 orsakade den ekonomiska krisen en minskad omsättning på omkring en procent och enligt möbelföretaget Mios VD Christina Ståhl backade branschen tio procent under första kvartalet 2009.² Det är en betydligt större nedgång än inom övrig detaljhandel.³ Även jätten Ikea känner av krisen och har enligt Dagens Industri sagt upp 5 000 anställda. Möbelvaruhuskedjan förväntar sig dock ett bra resultat och fortsätter att expandera⁴.

Men trots den ekonomiska krisen är möbelbranschen en mångmiljardindustri och ingenting tyder på att svenska konsumenter kommer att tycka att det är mindre viktigt eller roligt att inreda sina hem i framtiden. Som mycket annan konsumtion, kanske ännu mer, uttrycker också möblerna vilka vi är, eller vill vara.

Men kan vi välja möbler som är tillverkade på ett schyst sätt? Kan vi välja bort låga löner, 12-timmars arbetsdagar sju dagar i veckan och andra förhållanden som vi vet är vanliga i många av de länder där tillverkningen sker? Fair Trade Center har granskat hur de fem största möbelhandlarna i Sverige arbetar med socialt ansvar.

1. Sveriges Möbelhandlare, Guide till svensk möbel- och inredningshandel samt möbelimport, augusti 2008 <http://www.moblermiljo.se/sm/>

2. Norrtälje Tidning, Möbelkedjan Mio i kris, den 25 maj 2009, <http://www.norrteljetidning.se/nyheter/artiklar/id/8626> samt inslag i P4 Sörmland, Svåra tider för möbelbranschen den 27 januari 2009 <http://www.sr.se/cgi-bin/sormland/nyheter/artikel.asp?Artikel=2593789>

3. Sveriges Möbelhandlare, Handelsindex, <http://www.moblermiljo.se/sm/>

4. di.se, Yxan går på Ikea, 23 juni 2009

Metod och avgränsning

Denna rapports syfte är att belysa och jämföra vilka etiska krav de fem möbelföretag som har störst försäljning i Sverige ställer. Studien är inriktad på mänskliga rättigheter i arbetslivet. Den tar endast i begränsad omfattning upp företagets miljöarbete.

De fem möbelföretag som har störst marknadsandelar i Sverige har fått svara på frågor om hur de arbetar för att begränsa och hantera risker inom produktionen i låglöneländer generellt. Tillsammans står dessa företag för mer än hälften av all försäljning av möbler i Sverige.

Den information som redovisas om enskilda företag bygger på enkätsvar och intervjuer med ansvariga personer på respektive företag samt på information från företagets hemsidor, årsrapporter och i de fall det funnits, hållbarhetsrapporter. Rapporten avslutas med rekommendationer till respektive företag.

Fair Trade Center har inte bedrivit fältstudier eller besökt fabriker som tillverkar möbler för de företag som ingår i studien.

Möbelindustrin

Möbelproduktionen i världen uppgick 2006 till cirka 307 miljarder dollar, eller cirka 2,1 biljoner svenska kronor.⁶ Ungefär hälften av möblerna tillverkades i Europa med Tyskland och Italien i spetsen.⁷ Två länder där möbeltillverkningen ökat snabbt är Polen och Kina, som båda har en stor export till Sverige. Ökningen beror delvis på stora investeringar i fabriker ämnade för export i dessa båda länder.⁸

I Sverige växer intresset för heminredning stadigt, och med det inköp av möbler. Tillväxttakten har dock minskat något de senaste åren. Under åren 2004 till 2006 växte försäljningen av möbler med närmare tio procent per år. 2007 var ökningen 5,3 procent, och totalt omsatte möbel- och inredningshandeln⁹ 45,3 miljarder kronor inklusive moms 2007¹⁰. Branschen har upplevt en glidning mot allt fler företag som erbjuder allt inom heminredning. Företag som exempelvis tidigare enbart sålde soffor säljer idag också inredningsdetaljer som lampor, tavlor och textilier.

Sverige är en stor producent av möbler. 2007 uppgick produktionen i Sverige till 22 miljarder kronor, enligt Trä- och möbelindustriförbundet, TMF¹¹ och exporten var på nästan samma nivå som importen räknat i reellt värde.

Men samtidigt ökar importen av möbler till Sverige. Importen tredubblades mellan 1995 och 2007. Därefter har den fortsatt att växa men mera blygsamt. 2007 ökade möbelimporten med 15 procent i termer av värde jämfört med 2006 och mellan 2007 och 2008 var ökningen tre procent. Totalt uppgick möbelimporten¹² till närmare 17 miljarder kronor 2008. De länder Sverige importerade mest från 2008 var Kina och Polen med 17 procent vardera av den totala importen, följt av Danmark med elva procent och Tyskland med tio procent.¹³

5. Sveriges Möbelhandlare, Guide till svensk möbel- och inredningshandel samt möbelimport, 2008 <http://www.moblermiljo.se/sm/>

6. CSIL, Centre for Industrial studies, World Furniture Outlook 2008

7. EU Commission, Enterprise and Industry, Study on the competitiveness, economic situation and location of production in the textiles and clothing, footwear, leather and furniture industries.

8. CSIL, Centre for Industrial studies, World Furniture Outlook 2008

9. Inredningshandeln omfattar de närliggande branscherna hemtextil, bosättningsbutiker (glas och porslin) samt belysningsaffärer.

10. Guide till svensk möbel- och inredningshandel samt möbelimport 2008, Sveriges Möbelhandlare, augusti 2008 <http://www.moblermiljo.se/sm/>

11. TMF i siffror - Statistik om den svenska trä- och möbelindustrin.

12. I siffrorna inkluderas madrasser, sängkläder och kuddar.

13. Statistiska centralbyrån, 2008

Risikfaktorer i viktiga exportländer

I de båda länder som den svenska möbelbranschen importerar mest från, Kina och Polen, finns risker för att anställdas rättigheter inte respekteras, om än i olika hög grad. I en studie från flerpartsinitiativet Fair Wear Foundation bedöms Kina som ett högriskland till skillnad från Polen.¹⁴ Men både den studien och andra visar trots det på riskfaktorer i Polen. Möbler som säljs i Sverige har även tillverkats i låglöneländer som exempelvis Indien, Indonesien, Vietnam och Thailand¹⁵. Detta medför ett ansvar för företag att ställa krav på hur de möbler de säljer till svenska konsumenter har tillverkats och att företagen arbetar för att dessa krav efterlevs.

KINA

De vanligaste problemen inom exportindustrin i Kina är löner som inte går att leva på, olagligt hög och ibland tvingande övertid, avsaknad av rätten att organisera sig fackligt och hälsovårdlig arbetsmiljö.¹⁶ I Kina är många anställda vid fabriker inom tillverkningsindustrin migrantarbetare som reser till exportzoner och regioner med hög koncentration av tillverkning, bland andra Guangdong-provinsen i södra Kina. Migrantarbetare är en extra utsatt grupp på arbetsmarknaden som får de lägst betalda jobben, ofta är dåligt informerade om sina rättigheter och anställs under osäkra villkor.¹⁷ Migrantarbetarna utgör över 65 procent av arbetskraften i tillverkningsindustrin i exempelvis Guangdong-provinsen¹⁸.

LÖNER SOM INTE GÅR ATT LEVA PÅ

Det vanligaste är att kinesiska arbetare får en så kallad minimilön. Detta är också den nivå som de flesta företag kräver i sina uppförandekoder.

Minimilönen är en lönenivå som är bestämd av lokala myndigheter eller staten. Den är tänkt som en ingångslön, men har i många fall blivit standardlön. Ofta är denna lön mycket lägre än vad som krävs för att täcka en arbetares grundläggande behov.¹⁹

OLAGLIGT LÅNGA ARBETSDAGAR

En rad undersökningar och rapporter från enskilda organisationer och företag pekar alla på omfattande övertidsarbete på exportfabriker i Kina. H&M:s kontroller av företagets leverantörer visade exempelvis att 187 av 300 kontrollerade fabriker bröt mot Kinas övertidsregler²⁰ och i SwedWatchs och SOMO:s undersökning av arbetsvillkor vid mobilfabriker i Kina hade samtliga sex undersökta fabriker olagligt långa arbetstider²¹.

Vid flerpartsinitiativet Fair Wear Foundations kontroller av textilfabriker i Kina 2006 fick nio av tio fabriker anmärkningar om för långa arbetstider.²²

14. Fair Wear Foundation, Risk assessment study of Central and Eastern European Countries, 2006

15. Information om var respektive företag som ingår i studien importerar från finns i tabellen på sidan 17.

16. SOMO and SwedWatch, Silenced to Deliver: Mobile phone manufacturing in China and the Philippines, 2008

17. China Labours Bulletins webbplats om migrantarbetare, <http://www.china-labour.org.hk/en/node/100259#part1>

18. The China Business Review, China's Powerhouse Shows Its Soft Underbelly, March 2007.

19. Läs mer om levnadslön i rapporten Socialt ansvar i leverantörsledet – problem, lösningar och vägar framåt, sidan 16-18, Fair Trade Center, 2008

20. H&M:s CSR rapport för 2007

21. SOMO and SwedWatch, Silenced to Deliver: Mobile phone manufacturing in China and the Philippines, 2008

22. Fair Wear Foundations Årsrapport 2006.

Organisationer och fackföreningar pekar på de låga lönerna som den främsta orsaken bakom de höga arbetstiderna. Förtryck eller frånvaro av facklig organisering tillhör i sin tur de främsta orsakerna till de låga lönerna.²³ Verité, en oberoende ideell organisation som bland annat arbetar med fabrikskontroller, gjorde en undersökning med syftet att kartlägga orsaker till övertiden från arbetares och fabrikslednings synvinkel i Kina. Undersökningen visade att den främsta anledningen till övertidsarbetet var de anställdas behov att tjäna mera pengar.²⁴

INGEN FACKLIG FRIHET

I Kina saknar arbetarna grundläggande fackliga rättigheter, som rätten att organisera sig fritt, eftersom enbart ett fackförbund ACFTU, All China Federation of Trade Unions, är tillåtet. ACFTU har nära band till kommunistregimen och företräder staten i lika hög grad som arbetarna. Fackklubborna på fabrikena är inte nödvändigtvis valda av medlemmarna och företräder ofta fabriksledningens eller exportzonens/stadens intressen i lika hög grad som de anställdas.

Strejk är en gråzon i Kina, det är inte tillåtet att strejka men inte heller förbjudet. De senaste åren har antalet strejker och protester i landet ökat. Enligt officiella uppgifter genomfördes över 90 000 "kollektiva incidenter", vilket bland annat avser protester och strejker, under 2006. ACFTU i provinsen Guangdong rapporterade om 875 massprotester under 2006, enbart om uteblivna löner²⁵. Kinas centralregering ser med oro på denna utveckling vilket tros vara en av orsakerna till att arbetslagstiftningen skärptes 2008.²⁶

OSÄKRA ARBETSFÖRHÅLLANDEN

Trots att den kinesiska arbetsrättslagstiftningen kräver att alla arbetare ska ha skriftliga kontrakt förvägras många anställda denna rättighet. Enligt en undersökning av arbetsvillkoren i fabriker som tillverkade för en rad olika branscher som China Labour Bulletin gjorde 2006 saknade arbetarna vid 3 av 16 fabriker skriftliga kontrakt.²⁷ Ett år efter att den kinesiska arbetslagen stärkts och krav på skriftliga kontrakt införts i januari 2008 saknade fortfarande 15 miljoner arbetare individuella skriftliga kontrakt.²⁸ Utan ett anställningskontrakt har den anställde ingen möjlighet att exempelvis hävda sina rättigheter gentemot arbetsgivaren i landets juridiska system.

PROBLEM MED HÄLSA OCH SÄKERHET

Bristande användning av säkerhetsutrustning kännetecknar flera exportindustrier i Kina.

I Clean Clothes Campaigns rapport om sportklädes- och sportskoindustrin från 2008 vittnade arbetarna om bristande användning av säkerhetsutrustning. En anledning till att utrustningen inte användes visade sig vara att den gjorde att arbetet gick långsammare, och arbetarna var rädda för att inte klara sin produktionskvot om de använde säkerhetsutrustning.²⁹

Enligt statistik från Kinas hälsodepartement är arbetsrelaterad sjukdom ett av landets mest allvariga problem för närvarande. De lagar som reglerar hälsa och säkerhet i Kina är ganska omfattande³⁰ men brister i implementering. Det senaste årtiondet har regeringen och de lokala myndigheterna prioriterat ett bra investeringsklimat framför att skydda löntagarnas hälsa och för få arbetsplatsinspektioner genomföra.³¹

23. Fair Trade Center, Socialt ansvar i leverantörsledet – problem, lösningar och vägar framåt, 2008

24. "Verité Research Paper, Excessive Overtime in Chinese Supplier Factories - Causes, Impacts, and Recommendations for Action, 2004

25. China Labour Bulletin, The Case of China: The Challenge of Labour Unrest in a Communist-run Capitalist Economy, 2008

26. Läs mer om lagen i rapporten Silenced to Deliver: Mobile phone manufacturing in China and the Philippines, SOMO and SwedWatch, 2008, sidan 30-31.

27. China Labour Bulletin, Falling through the floor. Migrant women workers quest for decent work in Dongguan, China, 2006.

28. China Labour Bulletin, Migrant workers without a labour contract go unpaid for nearly a year, 2009

29. Play Fair, Riv hindren! - Åtgärder för bättre löner och arbetsvillkor i den globala sportklädesindustrin, 2008

30. The Law on Prevention and Control of Occupational Diseases. Downloadable at http://english.gov.cn/laws/2005-10/10/content_75718.htm

31. Liu C, Occupational Disease in China: The Hidden Blight, published in CSR Asia Weekly, Vol 1, week 20.

32. "Låga löner lockar företag till Polen", Staffan Lindberg, Dagens Nyheter, 2005-01-21

33. "Polska tryckare tjänar som svenska", Jonas Hällén, Dagens Arbete, 2007-08-08

34. "Polska emigranter väljer att flytta hem", Michael Winiarski, Dagens Nyheter, 2009-03-01

35. Ibid

36. ITUC Annual Survey of Trade Union Rights Violations, 2009

Polen är sedan 2004 medlem i EU. Många svenska företag har på grund av löner som är lägre än i Sverige, Polens närhet till vårt land och den relativt välutbildade arbetskraften valt att lägga tillverkning i landet³². Den polska ekonomin har de senaste åren växt i snabb takt och utbildad arbetskraft har fått högre lön men 2007 var snittlönen för en polsk industriarbetare fortfarande bara en åttondel av vad en svensk arbetare som utför samma jobb tjänade.³³ Polens köpkraft per capita är låg jämfört med många europeiska länder (56 på ett index där 100 är EU-genomsnittet och där Sverige ligger på 123).³⁴ Den globala ekonomiska krisen har drabbat Polen relativt hårt, valutan har rasat och arbetslösheten stigit under början av 2009.³⁵

HINDER FÖR FACKLIGT ENGAGEMANG

Även om det enligt polsk lagstiftning är tillåtet att organisera sig, förhandla kollektivt och strejka så visar fackföreningsinternationalen ITUC:s årsrapport över kränkningar av fackliga rättigheter 2009 att verkligheten är en annan.³⁶ ITUC rapporterar bland annat att fackliga ledare ofta avskedas efter att en fackförening etablerats i Polen och Fair Wear Foundation skriver att den fackliga organiseringsgraden är låg, 14 procent 2006.³⁷

RISK FÖR OSÄKRA ARBETSFÖRHÅLLANDEN OCH DÅLIGA ARBETSVILLKOR

Enligt en rapport från Karat, en koalition av enskilda organisationer från Central- och Östeuropa, om mobiltillverkning i Polen, liknar arbetsvillkoren på mobiltelefonfabrikerna dem som normalt associeras med fabriker i utvecklingsländer. I rapporten beskrivs 12 timmars arbetsdagar för löner mellan 200 och 350 euro, inklusive övertid, vilket inte räcker till för att täcka baskostnader i dagens Polen.³⁸ Enligt samma rapport anställs många arbetare vid elektronikfabrikerna i landet via bemanningsföretag, vilket leder till att de inte får ta del av de förmåner de annars skulle ha rätt till och vilket gör att det är lättare att avskeda dem. Fair

Wear Foundation skriver i sin riskutvärdering att det finns en trend bland arbetsgivare att avskeda anställda och återanställa dem som egna företagare. Dessa arbetare omfattas då inte av kollektivavtal och får sämre anställningstrygghet.³⁹

HOTAT REGNSKOGSTRÄ

Att skövlingen av tropiskt trä har negativa effekter på miljö och för ursprungsfolk är något som debatterats länge. Trots detta är försäljningen av tropiskt trä som exempelvis teak eller mahogny, fortfarande relativt hög i Sverige enligt en färsk undersökning från SwedWatch.⁴⁰ Enligt rapporten försvinner eller förstörs regnskog motsvarande en tredjedel av Sveriges yta varje år på grund av avverkningen. Fair Trade Center har därför valt att ställa frågan om hur företagen arbetar med frågan (se mer information under företagsdelen).

För att skydda hotade träslag regleras avverkningen genom internationella avtal varav det viktigaste är CITES, Konventionen för internationell handel med hotade arter av vild fauna och flora,⁴¹ Men konventionen omfattar inte alla hotade arter och många länder som har stora bestånd av hotade arter har inte genomfört konventionens krav. Avtalet är därför inte en garant för att tropiskt trä som importerats är legalt och hållbart avverkat.⁴²

Det finns också en rad icke-statliga initiativ för att kontrollera handeln med tropiskt trä. Det mest kända och spridda är FSC, Forest Stewardship Council, som certifierar både tropiskt naturskogsträ och tropiskt plantagesträ.⁴³

Enligt en studie som gjorts på uppdrag av Naturvårdsverket⁴⁴ importerade Sverige 28 682 ton trä möbler 2007 från vad som i rapporten kallas högriskländer⁴⁵, det vill säga länder där det förekommer en omfattande hantering av illegalt avverkat tropiskt trä. Det är rimligt att anta att en del av dessa möbler har tillverkats av tropisk trä.⁴⁶ Detta, i kombination med bristerna i de internationella reglerna, gör att det är mycket viktigt att företag som importerar trä möbler har kontroll över var träet kommer ifrån och hur det avverkats.

37. Fair Wear Foundation, Risk assessment study of Central and Eastern European Countries, 2006

38. KARAT, Gender Aspects - Production of Next-generation electronics in Poland, December 2007

39. Fair Wear Foundation, Risk assessment study of Central and Eastern European Countries, 2006

40. SwedWatch, Oädel handel - en rapport om import av tropiskt trä, 2009.

41. Konventionstexten finns att läsa på: <http://www.cites.org/>

42. SwedWatch, Oädel handel - en rapport om import av tropiskt trä, 2009.

43. Läs mer om detta initiativ i appendix.

44. Möllersten B, 2008, Svensk import av produkter från jord- och skogsbruk och dess effekter på utsläpp av koldioxid på grund av ändrad markanvändning. Uppdrag för Naturvårdsverket, Dnr 190-7935-08 Kp.

45. I studien räknas Kina, Vietnam, Indonesien och Malaysia som högriskländer.

46. Ibid

De fem största företagens etikarbete

Fair Trade Center redovisar här de granskade företagens krav och uppföljningsarbete, följt av en kommentar och rekommendationer till varje företag. På sidan 19 ger Fair Trade Center generella rekommendationer till samtliga företag.

Den typiska modellen för den svenska möbelbranschen är att företagen köper färdiga produkter, ofta från mellan-händer men också direkt från fabrik. Flera kedjor har egendesignade serier men det mesta köps på den öppna marknaden. Ibland kan det ske vissa modifieringar av produkter för att bättre passa svenska förhållanden och smak.

Ikea skiljer emellertid ut sig, dels genom att designa allt själva och dels genom att äga en egen koncern som levererar trävaror till företagets produkter. Ikea äger industrigruppen Swedwood med 49 fabriker och 11 sågverk. Men även hos Ikea är det vanligaste att inte äga fabriker själv utan att beställa produktion.

Jysk har ingen egen design eller tillverkning av

möbler utan köper från agenter och handelshus. Företaget Mio utvecklar några egna möbelsier i samarbete med existerande leverantörer som är både producenter och grossister medan andra produkter köps via grossister.

EM designar inga möbler. Företaget har inga egna fabriker utan köper direkt från leverantörsfabriker i Europa men använder sig av en mellanhand för att lägga ut produktion i Asien. EM är en frivillig fackhandelskedja med enskilda butiker som även kan handla från leverantörer som inte har avtal med EM:s servicekontor.

Svenska Hem har ingen egen design och är också en fackhandelskedja. Svenska Hem skriver avtal med grossister och avtalsleverantörer som de enskilda medlemsbutikerna kan handla ifrån.

IKEA

ÄGARSTRUKTUR: Ikea koncernen ägs av stiftelsen The Stichting Ingka Foundation som äger samtliga aktier i Ingka Holding BV, moderbolaget till samtliga bolag i Ikeakoncernen. Båda har sitt säte i Holland.

OMSÄTTNING PÅ DEN SVENSKA MARKNADEN 2007: 15,2 miljarder kronor (19,8 miljarder euro globalt 2007)

ANDEL AV DEN SVENSKA MARKNADEN 2007: 33,7 procent

ANTAL LEVERANTÖRER: 1 380 leverantörer i 54 länder

VIKTIGASTE PRODUKTIONSLÄNDER: Kina (22%), Polen(16%), Italien (8%), Sverige och Tyskland (6%),

ANSVARIG FÖR CSR-FRÅGOR: Thomas Bergmark, Sustainability manager Ikea Group/Eva Ståhl, koordinatör för miljö och socialt ansvar, Ikea Sverige

KRAV

Ikea:s krav på företagets leverantörer sammanfattas i företagets uppförandekod IWAY (The Ikea Way on Purchasing Home Furnishing Products) som togs fram år 2000. Idag har den utvidgats och det finns fem olika IWAYs som specificerar kraven för olika behov eller olika delar av verksamheten eftersom Ikea exempelvis även säljer mat i butikernas restauranger⁴⁷. Uppförandekoden är baserad på FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och täcker in samtliga ILO:s kärnkonventioner. Vad gäller arbetsförhållanden saknar uppförandekoden dock en skrivning om övertidstak och levnadslön⁴⁸. Koderna anger endast minimilön och övertidsersättning i enlighet med nationell lagstiftning som krav avseende ersättningsnivå. När det gäller arbetstider hänvisar uppförandekoden till lokala lagstiftningen utan att ange ett övertidstak.

Även vad gäller miljö har Ikea omfattande krav. I uppförandekoden finns exempelvis krav på leverantörer att minska utsläpp till luft och vatten, en lista över kemikalier som ej får användas i produktionen samt regler för hur farliga ämnen ska hanteras och förvaras. Ikea är dessutom med i olika internationella initiativ som exempelvis ”Better Cotton Initiative” vars syfte är att flera miljoner bomullsbönder ska odla bomull på ett bättre sätt och att deras insatser ska ge mätbara resultat i reducerad miljöpåverkan.

POLICY VID INKÖP AV REGNSKOGSTRÄ

Ikea uppger att det enda tropiska träslag företaget använder för närvarande är akacia. Ikea är medlem i the Forest Stewardship Council (FSC) och anger att företaget arbetar aktivt för att öka tillgängligheten på certifierat trä bland annat genom att delta i flera skogsprojekt med externa organisationer för att bidra till utvecklingen av ansvarsfulla skogsbruksmetoder och riktlinjer i de länder företaget är verksamt. Ikeas långsiktiga mål är att allt trä som används i företagets produkter ska komma från certifierade skogar med ett ansvarsfullt skogsbruk. Dock finns ingen tidsram om när detta mål ska nås.

UPPFÖLJNING

Ikea har 80 anställda som genomför kontroller av företagets etiska krav. 2008 genomfördes 1 250 interna kontroller, varav 380 var oannonserade. 46

externa kontroller genomfördes också under året av revisionsbyråer som KPMG, Intertek Testing Services och PricewaterhouseCoopers.

Ikea anger att varje leverantör kontrolleras minst vartannat år. I vissa länder som exempelvis Kina görs kontrollerna oftare. I Kina är dessutom majoriteten av kontrollerna oannonserade.

Ikea kontrollerar enbart direktleverantörer.

När det gäller andra ledet i leverantörskedjan, de som säljer till direktleverantörerna så anger Ikea att det är förstaledsleverantörernas ansvar att se till att deras leverantörer följer Ikeas etiska krav. Ikea anger dock i sin hållbarhetsrapport att, som ett led i arbetet för att motverka barnarbete, ska direktleverantörerna informera företaget om vilka underleverantörer som anlitas och att Ikea behåller rätten att göra oannonserade besök även hos leverantörerna i andra led. Ikea redovisar dock inte hur många sådana besök som har gjorts under 2008.

Ikea säger till Fair Trade Center att företaget driver pilotprojekt i flera länder för att utreda möjligheterna att föra över ansvaret för uppföljning och kontroll på leverantörer i främst Europa. Detta dels för att direktleverantörernas förbättringsarbete långsiktigt ska bli oberoende av Ikeas närvaro dels för att Ikea ska kunna sätta mer fokus på mer resurskrävande länder som exempelvis Kina där enbart hälften av företagets leverantörer uppfyllde kraven om löner och övertid och där få leverantörer är helt godkända enligt IWAY.

Ikea har utsett särskilda ”IWAY developers” som bidrar med rådgivning och utbildning till leverantörerna för att förbättra arbetsvillkoren i Kina.

Ikea har slutit ett internationellt ramavtal med Bygg- och Träinternationalen, BTI.⁴⁹ Ramavtalet ingicks 1998 och det innebär att företaget förbinder sig att följa ILO:s kärnkonventioner. Avtalet stadgar en minimistandard för alla företagets möbelfabriker och underleverantörer. Från 2001 är avtalet införlivat i Ikeas etiska riktlinjer, IWAY.

KOMMUNIKATION OCH ÖPPENHET

Ikea redovisar sitt arbete med sociala frågor och miljö på företagets webbplats under rubriken ”Vårt ansvar”. Företaget sammanställer och offentliggör varje år en hållbarhetsrapport som beskriver Ikeas etiska arbete, vilka målsättningar som finns, vad som är gjort och vad som planeras. Det är en omfattande publikation med tydlig och strukturerad

47. The IKEA Way on purchasing Home Furnishing Products, The IKEA Way on Preventing Child Labour, • The IKEA Way on Distributing Home Furnishing Products, The IKEA Way on Purchasing Food, • The IKEA Way on Purchasing Marketing Products and Services

48. Det vill säga en lön som täcker de grundläggande behoven såsom hyra, mat, skolgång till barnen och sjukvård.

information. Samtidigt finns det fortfarande en del information som saknas. Ikea anger generellt vilka problem som identifierats i Kina, exempelvis löner, arbetstider, brist på fackföreningsfrihet eller övertidssättning. Mer information om vad Ikea gör för att åtgärda dessa problem vore dock önskvärd.

FAIR TRADE CENTERS KOMMENTARER:

Av de möbelföretag som ingår i denna studie är Ikea det företag som gör mest för att kontrollera och följa upp krav på respekt för mänskliga rättigheter och arbetsrätt hos leverantörer. I princip alla företagens direktleverantörer är granskade.

Ikea uppger också att företaget hjälper leverantörer med att upprätta handlingsplaner när brister avslöjats och att Ikea gör återbesök för att följa upp förbättringsarbetet.

Fair Trade Center anser att det även är positivt att Ikea arbetar med leverantörsutbildningar men det även är viktigt att arbetarna på fabriker får utbildning om sina rättigheter i arbetslivet och om uppförandekodens innehåll.

Detta system är dock inte heltäckande och flera gånger har oberoende granskningar avslöjat stora brister hos Ikeas direktleverantörer. Senast i mars 2009 rapporterade kampanjen Clean Clothes Campaign och svenska IF Metall om missförhållanden på textilfabriken Menderes Tekstil i Turkiet som levererar till Ikea. Anklagelserna gällde arbetsrelaterade olyckor och i vissa fall dödsfall samt anti-fackliga metoder som exempelvis trakasserier mot fackligt aktiva. Konflikten mellan de anställda och ledningen har pågått sedan 2008. Ikea tillsatte en extern granskning och talade med den lokala fackföreningen Teksif men fackföreningen uppger att detta inte har lett till några förbättringar. Det globala textilarbetsförbundet ITGLWF har försökt initiera en så kallad "buyer group", det vill säga en samarbetsgrupp av fabriken kunder, för att möjliggöra en lösning, men Ikea har valt att inte delta.⁴⁹

Ikea har trots sin storlek inte varit utsatt för någon omfattande granskning av enskilda organisationer. Den nederländska organisationen SOMO undersökte 2006 delar av Ikeas produktion i Bangladesh och Vietnam. Studien omfattar en mycket liten del av Ikeas produktion och kan inte anses

vara representativ för företagets verksamhet, men den ger indikationer på att Ikeas egna kontroller inte alltid räcker till. Undersökningen visade att i en del av Ikeas produktion i Bangladesh förekom allvarliga kränkningar av Ikeas uppförandekod och landets lagstiftning gällande mänskliga rättigheter och övertidsarbete. I Vietnam var förhållandena dock bättre och SOMO:s granskning hittade endast några enstaka brott mot Ikeas uppförandekod.⁵¹

Fair Trade Center tycker det är positivt att Ikea har ingått ett ramavtal med den fackliga internationala BTI. De svenska fackföreningarna SIF (nuvarande Unionen) och Skogs- och träfacket inledde efter att ramavtalet ingåtts ett projekt i Polen med syftet att utbilda fackliga representanter och öka organisationsgraden. Projektet vände sig till de båda fackliga organisationerna som fanns på Ikeas dotterbolag SwedWood, Solidaritet och Budwłani, och ledde till att organisationsgraden på företagens fabriker mer än fördubblades. De svenska och polska fackföreningarna menar att ramavtalet har varit en förutsättning för framgången i Polen och att det har lett till att det idag finns fackföreningar på 11 av 13 fabriker där Swedwood tillverkar.⁵² Det är dock värt att notera att eftersom BTI inte har tillgång till Ikeas leverantörsadresser så är det svårt att bedöma om denna positiva utveckling även skett hos de många övriga leverantörer som Ikea köper ifrån.

REKOMMENDATIONER FRÅN FAIR TRADE CENTER – IKEA BÖR:

- ▶ Införa skrivningar i företagets etiska riktlinjer om övertidstak och levnadslön.
- ▶ Utvidga företagets kontroller till att på sikt även omfatta leverantörer i andra led, det vill säga leverantörernas underleverantörer.
- ▶ Offentliggöra företagets leverantörslistor.
- ▶ Utveckla den information till konsumenterna som finns till att även ta upp de åtgärder som Ikea tillsammans med leverantörer planerar för att lösa de problem, som trots Ikeas väl utvecklade kontrollsystem, ändå uppstår i produktionskedjan.
- ▶ Samarbeta med lokala organisationer kring utbildningar om arbetsrättigheter för arbetarna på fabriker, särskilt i Kina där det inte finns några fria fackföreningar som kan ha den rollen.

49. <http://www.bwint.org/default.asp?index=46&Language=EN>

50. För mer information om fallet på Menderes textil se Rena Kläders hemsida:

<http://www.renaklader.org/agera/blixtupprop/ikeas-leverantor-menders-tekstil-kranker-manskliga-rattigheter-i-arbetslivet>

51. SOMO, Labour conditions in IKEA's Supply Chain, 2006

52. SIF och Skogs- och träfacket, Facklig framgång med globalt ramavtal, 2007

ÄGARSTRUKTUR: Jysk Group och dess dotterbolag ägs av den danske Lars Larsen.

OMSÄTTNING PÅ DEN SVENSKA MARKNADEN 2007: 2,6 miljarder kronor (2 miljarder euro globalt 2007)

ANDEL AV DEN SVENSKA MARKNADEN 2007: 5,8 procent

ANTAL LEVERANTÖRER: över 500

VIKTIGASTE PRODUKTIONSLÄNDER: Kina och Danmark

ANSVARIG FÖR CSR-FRÅGOR: Lars Ringtved Nielsen, kvalitetschef och CSR-ansvarig

KRAV

Jysk är sedan 2006 medlem i Business Social Compliance Initiative (BSCI)⁵³ och har valt att bedriva allt sitt etikarbete inom ramen för deras system. BSCI är ett företagsstyrt initiativ för att säkra arbetsvillkor i leverantörskedjan. Medlemmarna har en gemensam uppförandekod och ett gemensamt kontrollsystem. Jysk använder sig av BSCI:s kod för ansvaret i leverantörskedjan.

Koden omfattar ILO:s kärnkonventioner.

Koden täcker arbetstider (där anges att arbetstid ska vara max 48 timmar med 12 timmars övertid och att övertiden ska vara frivillig), löner (enbart minimilönen men uppmuntrar till levnadslön), diskriminering, rätten att organisera sig, förbud mot barn- och tvångsarbete, samt skrivningar om hälsa och säkerhet.

På miljöområdet finns i uppförandekoden endast en redovisning av de tre övergripande och vaga miljöprinciper som är en del av Global Compact⁵⁴. På Jysks hemsida finns utöver detta ett antal målsättningar, bland annat om att minska användningen av PVC, ftalater⁵⁵ och andra miljöskadliga ämnen samt att följa miljölagstiftningen i de länder där företaget verkar. Inga konkreta mål eller tidsramar anges.

UPPFÖLJNING

Att vara med i initiativet BSCI innebär att Jysk i de produktionsländer som BSCI definierar som riskländer⁵⁶ använder sig av stickprovskontroller genomförda av SA8000-certifierade kontrollanter⁵⁷ med revisionsfirman SGS som viktigaste parter.

Både annonserade och oannonserade kontroller genomförs. Det är enbart Jysks direktleverantörer som kontrolleras. Det är helt dessa leverantörers ansvar att lämna över och kontrollera företagets krav bakåt i produktionskedjan, vilket Jysk inte har någon insyn i.

Jysk har nu beslutat att alla nya leverantörer som anlitas måste uppfylla BSCI:s krav.

Jysk arbetar även med utbildningar av leverantörer exempelvis i Kina dels genom BSCI men har även själv anordnat utbildningsinsatser i Kina eller genom revisionsfirman SGS i Bangladesh. Jysk är, tillsammans med Ikea, det enda av de fem företag som ingår i granskningen som gör detta.

INFORMATION OCH ÖPPENHET

Jysk använder en del av företagets hemsida till information om Jysks värderingar och de etiska krav som företaget ställer. På hemsidan saknas dock information om vilka problem som identifierats samt om hur Jysk arbetar för att leverantörerna ska leva upp till kraven. Det står att företaget är medlem i BSCI men inte vad det innebär.

POLICY VID INKÖP AV REGNSKOGSTRÄ

Jysk har ingen specifik policy för regnskogsträ. Företaget uppger att alla tropiska träslag i de utemöbler det säljer är certifierade förutom möbler i teak, där företaget menar att det är svårt att få tag på certifierade råvaror. Jysk säger att företaget arbetar för att alla utemöbler ska vara FSC-certifierade, men anger ingen tidsplan för när detta mål ska vara uppfyllt.

53. Se appendix för mer information om BSCI

54. Principle 7: Businesses should support a precautionary approach to environmental challenges; Principle 8: undertake initiatives to promote greater environmental responsibility; and Principle 9: encourage the development and diffusion of environmentally friendly Technologies.

55. Enligt Kemikalieinspektionen misstänks vissa ftalater kunna påverka människans fortplantningsförmåga (reproduktionsstörande). Ftalater används i mjukplast, huvudsakligen i PVC plast. http://www.kemi.se/templates/Page___3283.aspx

56. Riskländer är enligt BSCI: Bangladesh, Bulgarien, Burma, Filippinerna, Kambodia, Kina, Indien, Indonesien, Malaysia, Pakistan, Rumänien, Sydkorea, Taiwan, Thailand, Turkiet, Vietnam, alla afrikanska länder utom Sydafrika samt Latinamerika.

57. SA 8000 är en internationell standard för socialt ansvar och en certifierad kontrollant har kunskaper om denna standard och dess implementering.

FAIR TRADE CENTERS KOMMENTARER:

Fair Trade Center anser att det är positivt att Jysk arbetar med leverantörsutbildningar men det är även viktigt att arbetarna på fabriker får utbildning om sina rättigheter i arbetslivet och om uppförandekodens innehåll.

Det är bra att Jysk har information om etik och miljö på sin hemsida men Fair Trade Center menar att den bör förstärkas med information om vilka problem som identifierats och om hur Jysk planerar att försöka lösa dem.

Det är positivt att Jysk följer upp de krav företagen ställer i sin uppförandekod genom medlemskapet i BSCI. Att företag tillsammans försöker lösa problemen är bra. Trots detta finns det en rad problem med BSCI:s sätt att fungera. En av de viktigaste punkterna i den kritik som finns är att BSCI inte involverar andra intressenter än företagen, till exempel finns varken fackföreningar eller organisationer representerade i BSCI. BSCI:s kontroller genomförs av revisionsföretag och dessa har visat sig ha svårt att upptäcka problem med exempelvis alltför omfattande eller påtvingad övertid eller rätten att organisera sig.

Det är svårt att göra någon bedömning av hur många leverantörer som omfattats av BSCI:s

kontroller. Jysk anger att de inte exakt vet hur många leverantörer de har. När hela sortimentet köps via mellanhänder och Jysk saknar kunskap om vilka leverantörer de har blir det svårt att med säkerhet säga att en majoritet av dem är kontrollerade. Det finns skäl att fundera över vilken kunskap Jysk har om situationen i tillverkningen av de produkter företaget säljer. Fair Trade Center anser att medlemskapet i ett industri- eller flerpartsinitiativ inte får innebära att företaget förlorar kunskapen om situationen i sin leverantörskedja.

REKOMMENDATIONER FRÅN FAIR TRADE CENTER – JYSK BÖR:

- ▶ Verka för att BSCI i högre grad involverar arbetare och lokala fackföreningar och organisationer.
- ▶ Utvidga företagets kontroller att på sikt även omfatta leverantörer i andra led, det vill säga leverantörernas underleverantörer.
- ▶ Anta en miljöpolicy och en miljöplan med tydliga mål och tidsramar som inkluderar skrivningar om regnskogsträ.
- ▶ Samarbetar med lokala organisationer kring utbildningar om arbetsrättigheter för arbetarna på fabriker särskilt i Kina där det inte finns några fria fackföreningar som kan ha den rollen.

MIO

ÄGARSTRUKTUR: Mio-koncernen omfattar Mio AB, som tillhandahåller Mio-konceptet, samt 16 helägda butiker. Mio AB ägs av 133 aktieägare där 27 butiksbolag har en aktieandel om cirka 84 procent. Övriga aktieägare består huvudsakligen av privatpersoner anställda inom Mio-kedjan.⁵⁹ Övriga 47 butiker i Mio-kedjan är enskilt ägda och drivs som franchisebutiker.

OMSÄTTNING PÅ DEN SVENSKA MARKNADEN 2007: 2,3 miljarder kronor

ANDEL AV DEN SVENSKA MARKNADEN 2007: 5 procent

ANTAL LEVERANTÖRER: 180 leverantörer i Europa och Asien

VIKTIGASTE PRODUKTIONSLÄNDER: Sverige (26%), Polen, Kina, Indien, Vietnam och Thailand i storleksordning.

ANSVARIG FÖR CSR-FRÅGOR: Joakim Löfvall, inköpschef

KRAV

Mios uppförandekod täcker in ILO:s kärnkonventioner och vissa specifika miljökrav. Mio hänvisar även till standarden Social Accountability 8000 (SA8000) och Global Compact:s tio principer. Kraven är en del av MIO:s kvalitetsavtal och finns inte i ett eget dokument. Kraven täcker fackföreningsfrihet och kollektiv förhandling, förbud mot diskriminering, barnarbete och tvångsarbete. Vad gäller löner och arbetstider finns endast en hänvisning till internationella och nationella lagar.

När det gäller miljö så anges i Mios kvalitetsavtal rekommendationer om att leverantörerna ska minska sin energiåtgång och sin klimatpåverkan genom att effektivisera sina transporter. Inga andra krav anges.

UPPFÖLJNING

Mio följer inte upp de krav som ställs på företagen genom kontroller. Företagen säger att deras inköpare har fått i uppdrag att vara "observanta" vid leverantörsbesök.

59. Mios årsredovisning 2006-2007

INFORMATION

Mio informerar inte om sitt miljö- och etiska ansvar på sina webbplatser.

POLICY VID INKÖP AV REGNSKOGSTRÄ

Mio anger att material från ekosystem med höga naturvärden⁶⁰ skall vara FSC-certifierade och att företaget har full kontroll när det gäller regnskogs-trä, men Mio har inte specificerat hur för Fair Trade Center.

FAIR TRADE CENTERS KOMMENTARER

Mio följer inte upp de etiska krav företaget ställer. Det är olyckligt och riskerar att skapa bristande förtroende, både hos leverantörerna som kan ges budskapet att kraven inte tas på allvar, och hos konsumenterna som kan få intrycket att det etiska engagemanget bara är en pappersprodukt.

En uppförandekod eller annan typ av kravställning gentemot leverantörer blir verkningslös om kraven inte följs upp. Det är uppföljningen som kommunicerar engagemang och att frågan tas på

allvar. En bra uppföljning är också det som har förutsättningar att ge leverantörsfabriken incitament att genomföra konkreta förbättringar.

Att Mio:s etiska krav är med i företagets kvalitetsavtal är bra i relation till leverantörerna som får kravspecifikationerna samlade, men gör att det blir svårare för en intresserad konsument att hitta och jämföra arbetet.

REKOMMENDATIONER FRÅN FAIR TRADE CENTER – MIO BÖR:

- ▶ Påbörja ett arbete för att följa upp de etiska krav som företagen ställer och att lösa de problem som upptäckts.
- ▶ Införa skrivningar i sin uppförandekod om övertidstak och levnadslön.
- ▶ Ta fram en miljöpolicy och en miljöplan med tydliga mål.
- ▶ Informera sina kunder om hur möblerna tillverkas och vad man gör för att försäkra sig om anständiga arbetsförhållanden, respekt för mänskliga rättigheter och miljöhänsyn samt publicera sina etiska riktlinjer på sina hemsidor.

EM

ÄGARSTRUKTUR: EM består av en grupp juridiskt självständiga möbelbutiker, en så kallad "frivillig fackhandelskedja".

OMSÄTTNING PÅ DEN SVENSKA MARKNADEN 2007: 1,4 miljarder kronor

ANDEL AV DEN SVENSKA MARKNADEN 2007: 3 procent

ANTAL LEVERANTÖRER: cirka 100

VIKTIGASTE PRODUKTIONSLÄNDER: Europa 75% (Baltikum och Polen) och Asien 25% (Kina, Vietnam, Indonesien)

ANSVARIG FÖR CSR-FRÅGOR: Niklas Danielsson, logistikchef och etikansvarig

KRAV

EM:s uppförandekod, som är under revidering, är mycket kortfattad och hänvisar inte till några internationella konventioner utan framför allt till nationell lagstiftning. Koden täcker arbetsmiljö och innehåller barnarbete, tvångsarbete, diskriminering och fysisk eller psykisk bestraffning. Vad gäller arbetstider och lön så ska nationell lagstiftning respekteras. Koden nämner inte alls fackföreningsfrihet eller rätten till kollektiv förhandling och anger inget övertidstak.

Koden hänvisar till nationell lagstiftning där produktion sker när det gäller kemikalier och miljöfarligt avfall. Utöver det finns det inga andra miljökrav.

UPPFÖLJNING

EM följer inte upp de krav som ställs i företagen genom kontroller. Företaget säger att deras inköpare har fått i uppdrag att vara "observanta" vid leverantörsbesök.

INFORMATION

EM informerar inte om sitt miljö- och etiska ansvar på sina webbplatser.

POLICY VID INKÖP AV REGNSKOGSTRÄ

EM har ingen policy i dagsläget men säger att företaget håller på att utveckla sina miljökrav.

60. Ekosystem med höga naturvärde syftar på naturområden exempelvis sådana med hög biologisk mångfald eller sådana som ger viktiga ekosystemtjänster.

FAIR TRADE CENTERS KOMMENTARER

EM:s uppförandekod saknar viktiga krav som exempelvis fackföreningsfrihet. På samma sätt som Mio så följer inte heller EM upp de etiska krav de ställer. Det är olyckligt och riskerar att skapa bristande förtroende, både hos leverantörerna som kan ges budskapet att kraven inte tas på allvar, och hos konsumenterna som kan få intrycket att det etiska engagemanget bara är en pappersprodukt.

En uppförandekod eller annan typ av kravställning gentemot leverantörer blir verkningslös om kraven inte följs upp. Det är uppföljningen som kommunicerar engagemang och att frågan tas på allvar. En bra uppföljning är också det som har förutsättningar att ge leverantörsfabriken incitament att genomföra konkreta förbättringar.

REKOMMENDATIONER FRÅN FAIR TRADE CENTER, EM BÖR:

- ▶ Påbörja ett arbete för att följa upp de etiska krav som företagen ställer och att lösa de problem som upptäckts.
- ▶ Anta en uppförandekod som täcker ILO:s kärnkonventioner och som innehåller skrivningar om övertidstak och levnadslön.
- ▶ Ta fram en miljöpolicy och en miljöplan med tydliga mål.
- ▶ Informera sina kunder om hur möblerna tillverkas och vad man gör för att försäkra sig om anständiga arbetsförhållanden, respekt för mänskliga rättigheter och miljöhänsyn samt publicera sina etiska riktlinjer på sina hemsidor.

SVENSKA HEM

ÄGARSTRUKTUR: Svenska Hem är en fackhandelskedja bestående av 30 butiker i Sverige

OMSÄTTNING PÅ DEN SVENSKA MARKNADEN 2007: 0,9 miljard kronor

ANDEL AV DEN SVENSKA MARKNADEN 2007: 2,1 procent

ANTAL LEVERANTÖRER: drygt 200 leverantörer varav 20 prioriterade

VIKTIGASTE PRODUKTIONSLÄNDER: Kina, Sverige, östra Europa

ANSVARIG FÖR CSR-FRÅGOR: Ingen särskild person. Fair Trade Center har vidtalat VD Anders Hedh, Patrik Askne, inköpsansvarig och Anna Karlsson, marknadsansvarig

Svenska Hem saknar helt etiska krav, uppföljning och information. Svenska Hem har en egen symbol ”Naturligtvis” som Svenska Hem kallar för miljömärkning på sin hemsida. Symbolen ska signalera att möbel är svensktillverkad och av hög kvalitet. Eventuella miljökriterier för symbolen finns dock inte på företagets hemsida och Svenska Hem kunde inte heller redovisa dem under Fair Trade Centers intervju med företaget.

När det gäller regnskogsträ säljer Svenska Hem inga utemöbler och anser sig därför inte behöva någon policy kring regnskogsträ.

FAIR TRADE CENTERS KOMMENTARER:

Företaget saknar etiska regler för inköp och har inte heller någon person med ansvar för etik och miljö. På företagets hemsida finns följaktligen inte heller någon information om vare sig etik eller miljö. Vad gäller regnskogsträ kan det även finnas i andra möbler än utemöbler varför företagets svar på den frågan är ofullständigt.

REKOMMENDATIONER FRÅN FAIR TRADE CENTER – SVENSKA HEM BÖR:

- ▶ Anta en tydlig och konkret uppförandekod på sina producenter som täcker ILO:s kärnkonventioner och inleda arbetet för att följa upp den.
- ▶ Ta fram en miljöpolicy och en miljöplan med tydliga mål, krav och tidsramar som innefattar en policy för inköp av regnskogsträ.
- ▶ Utse en ansvarig person på ledningsnivå för frågor om socialt ansvar och miljöansvar.
- ▶ Publicera information om sitt etik- och miljöarbete på hemsidan och informera konsumenterna om hur möblerna de säljer har tillverkats.

JÄMFÖRANDE TABELL OM MOBILTELEFON FÖRETAGENS ETIKARBETEN

Företag	Ikea	Jysk	Mio	EM	Svenska Hem
Information på hemsida?	Ja	Ja	Nej	Nej	Nej
Ansvarig person för CSR frågor på ledningsnivå?	Ja	Ja	Nej	Ja	Nej
Största produktionsländer	Kina, Polen	Kina, Danmark	Sverige, Polen, Kina	Baltikum, Polen, Kina	Kina, Sverige
Egen produktion?	Ja	Nej	Nej	Nej	Nej
Antal leverantörer?	1380	500 ⁶¹	180	100	200
Ställs sociala/etiska krav?	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej
Omfattar företagets etiska krav ILO kärnkonventioner?	Ja	Ja	Ja	Nej	–
Klagomålsmekanism för arbetare?	Nej	Nej	Nej	Nej	–
Kontrolleras koden?	Ja	Ja	Nej	Nej	–
Används oberoende flerparskontroller? ⁶²	Nej	Nej	–	–	–
Hur stor del leverantörer är kontrollerade?	Alla	Majoriteten	–	–	–
Andra aktiviteter ⁶³ än kontroller?	Ja	Ja	Nej	Nej	–
Policy för tropiskt trä?	Ja	Nej ⁶⁴	Ja	Nej	Nej ⁶⁵

61. Jysk gör alla sina inköp från 15 företrädesvis danska grossister som i sin tur köper från tillverkare.

62. Med oberoende flerparskontroller menar Fair Trade Center kontroller som involverar andra parter som enskilda organisationer och fackföreningar

63. Exempelvis utbildningar till fabriksledning eller annat stöd till leverantörerna

64. Ingen specifik policy men när det gäller utemöbler arbetar Jysk mot målsättningen att hela sortimentet ska vara FSC-certifierat.

65. Saluför inte utemöbler och hade vid en genomgång för 1,5 år sedan inga produkter i sortimentet som innehöll regnskogssträ.

Slutsats och rekommendationer

Det är idag svårt att som svensk konsument välja möbler som är tillverkade på ett schyst sätt. Undantaget Ikea och Jysk visar Fair Trade Centers jämförelse att möbelbranschen ligger efter andra konsumentnära branscher som exempelvis klädbranschen. Svenska Hem ställer inga etiska krav vid inköp alls och Mio och EM kontrollerar inte de etiska krav som ställs. Detta samtidigt som det är känt att möbler importeras från länder och regioner där tillverkningen riskerar att vara problematisk.

Ikea är det företag som har kommit överlägset längst i sitt etikarbete och som också kommunicerar det bäst. Ikea arbetar också med andra metoder än enbart uppförandekoder och kontroller, bland annat genom att teckna ett globalt ramavtal och genom att börja satsa på utökat samarbete med leverantörer i så kallade högriskländer. Samtidigt behöver Ikea vidareutveckla sitt arbete genom att kontrollera leverantörer längre ner i kedjan. Mer öppenhet genom att offentliggöra leverantörsadresser - vilket andra stora internationella företag, exempelvis Nike, Puma, Levi's och datortillverkaren HP, har gjort skulle också vara en signal på att Ikea är beredd att gå i bränschen när det gäller CSR-arbete.

Jysk har börjat följa upp sina etiska krav genom sitt medlemskap i industriinitiativet BSCI. Detta är ett positivt steg, men eftersom BSCI inte

involverar andra parter än företagen själva menar Fair Trade Center att Jysk bör arbeta för att BSCI utvecklar sitt samarbete med lokala organisationer och fackföreningar och att arbetare involveras mer i uppföljningen. Jysk bör även utveckla informationen till konsumenter om företagets etikarbete med mer konkreta exempel på problem och de åtgärder som vidtas.

EM och Mio behöver verkligen börja prioritera etik i sitt inköpsarbete och börja följa upp de etiska krav företagen ställer. Svenska Hem, som är sist i ligan, bör omgående starta arbetet med att säkra goda arbetsvillkor i leverantörskedjan.

Skillnaderna i både konkret arbete och information till konsument är alltså enorma. Fair Trade Centers jämförelse ger inget svar på varför men en förklaring kan vara att ett företag av Ikeas kaliber har en betydlig större förhandlingsmakt gentemot sina största leverantörer och har större möjlighet att föra fram sina etiska krav. En annan kan vara företagskultur och kunskap. En stor andel möbler tillverkas fortfarande i Sverige och Europa varför frågor om företags ansvar kan ha upplevts som mindre aktuella av företagen. På grund av den ökade importen från bland annat Asien, och på grund av att möbelföretag numera också säljer en mängd andra heminredningsprodukter, bör samtliga företag snarast prioritera denna fråga.

Rekommendationer till företagen

UTVECKLING OCH FÖRBÄTTRINGSARBETE

Samtliga granskade möbelföretag bör inleda eller fördjupa sitt arbete med kompletterande åtgärder vid sidan om de kontroller som görs. För att få till stånd varaktiga förändringar på fabriksgolvet krävs att leverantören har kompetens att genomföra dessa förbättringar och förstår att de är nödvändiga och kan bli lönsamma. Ofta kräver detta ett aktivt stöd från köparna. Insatser i form av utbildning av fabriksledningen och de anställda är ett sätt att underlätta leverantörens möjligheter att leva upp till de etiska krav som ställs.

Företagen bör även utveckla sitt förbättringsarbete genom att överväga att teckna globala ramavtal och/eller ingå i ett flerpartsinitiativ.

Ett globalt ramavtal är ett avtal mellan ett multinationellt företag och ett internationellt branschfack. Ett globalt ramavtal ska lägga grunden för att möjliggöra fackliga förhandlingar lokalt samt få till stånd kollektivavtal. För möbelbranschen kan företagen, på samma sätt som Ikea gjort, teckna globala ramavtal med Bygg- och Träinternationalen, BTI. Eftersom samtliga företag som granskats i denna rapport även säljer textilprodukter så kunde även ett globalt ramavtal med Internationella textil-, beklädnads-, och läderarbetarfederationen ITGLWF vara ett bra sätt att komma vidare med förbättringsarbetet.

Ett flerpartsinitiativ är en sammanslutning av företag, fackföreningar och icke-statliga organisationer, där flera parter än företag sitter på beslutande poster. De etiska flerpartsinitiativen kan ha

olika mål med sin verksamhet. Vissa kan verka som en plattform för att utbyta erfarenheter och kunskap, som Ethical Trade Initiative i England eller Initiativ för etisk handel i Norge. Eller så kan medlemmarna få tillgång till rådgivning, utbyte och uppföljning som i Fair Wear Foundation.⁶⁶

Företagen bör införa overtidstak och en levnadslönestandard i sina uppförandekoder. Levnadslön handlar om att betala ut löner som det går att leva på. I många länder räcker de lagstadgade minimilönerna inte för att täcka de mest basala behoven.

SAMARBETE MED LOKALA ORGANISATIONER

En betydande del av företagets import av möbler kommer från länder där arbetarnas rättigheter riskerar att kränkas. När det gäller exempelvis Kina där rätten till fri organisering inte existerar måste man överväga andra metoder. Ett sätt att påverka är att samarbeta med lokala organisationer som till exempel IHLO i Hongkong som är den internationella fackföreningsrörelsens koordinationskontor för Kina och Hongkong. Ett annat är att tillsammans med leverantörer genomföra arbetarutbildning. Ett tredje är att arbeta för att stärka lokala fackklubbar som drivs av ACFTU så att de verkligen börjar företräda arbetarna samt att se till att de anställda genom facket eller andra existerande kommittéer kan förhandla kollektivt om löner och villkor vilket det idag finns täckning för i den kinesiska lagen.

SAMARBETA MED ANDRA FÖRETAG SOM ANVÄNDER SAMMA FABRIKER ELLER LEVERANTÖRER

Förutom Ikea och Jysk är de företag som granskats, i ett internationellt perspektiv, små aktörer. Det innebär att deras inflytande gentemot fabriksledningarna är begränsat. Därför är det viktigt att de samarbetar kring etiska och sociala frågor med andra företag som köper varor från samma fabriker. En annan positiv effekt av ett sådant samarbete är att det underlättar för leverantörerna om köparna ställer gemensamma etiska krav.

INFORMATION OCH ÖPPENHET

Företagen bör utveckla den information som finns på sina hemsidor till att även omfatta de svårigheter som identifierats samt de åtgärder som planeras. En årlig hållbarhetsrapport som beskriver företagets arbete med etiska krav och resultat kunde

även vara ett sätt att kommunicera om arbetet med att ställa etiska krav. Endast Ikea gör detta i dagsläget.

Att även informera om de aktuella problemen och hur de förändras över tid skulle ge en god bild av hur företaget tänker kring etik och vilken insikt det har. En lovande utveckling inom det globala näringslivet är att börja offentliggöra information om leverantörer, vilket andra stora internationella företag i Ikeas storlek gör idag. Det gör det möjligt för fackföreningar och enskilda organisationer att få insyn i tillverkningsförhållandena och därigenom mer effektivt kunna påverka dem till det bättre. Öppna leverantörsadresser är något Fair Trade Center ser mycket positivt på och rekommenderar företagen att överväga detta som ett ytterligare sätt att jobba med efterlevnad av företags etiska riktlinjer.

Rekommendationer till konsumenter

Det behövs starkare konsumenttryck för att möbelföretagen ska driva dessa frågor ett steg längre. Om fler konsumenter efterfrågar hållbart och etiskt tillverkade möbler och heminredningsattiraljer får företagen ett incitament att arbeta mer aktivt med dessa frågor.

- ▶ Sök alternativ till möbler gjorda i tropiskt trä för att minska efterfrågan. En minskad efterfrågan på tropiskt trä är viktig för att kunna bedriva ett långsiktigt hållbart skogsbruk, eftersom en ökad konsumtion kommer att fortsätta att leda till ökad avskogning. Om man köper tropiskt trä så bör man endast köpa FSC-certifierat.
- ▶ Fråga i butiken hur den vara du vill köpa har

tillverkats (förslag på frågor nedan)

- Har företaget en uppförandekod?
- Omfattar koden föreningsfrihet och en lön det går att leva på?
- Har företaget antagit någon miljöpolicy?
- Omfattar policyn även miljöpåverkan i produktionslandet?
- Hur kontrollerar företaget att leverantörerna lever upp till uppförandekoden och miljöpolicyn?
 - ▶ Skicka ett mejl till huvudkontoret i Sverige och fråga hur man arbetar med att förbättra arbetsförhållandena i leverantörsledet (se frågorna ovan).
 - ▶ Ta upp dessa frågor med inköpsansvariga på ditt företag/myndighet/skola.

66. Mer information om flerpartsinitiativ finns under ordförklaringar, längst bak i rapporten.

Källförteckning

RAPPORTER OCH ANDRA TRYCKTA KÄLLOR:

- ▶ China Labour Bulletin, Falling through the floor. Migrant women workers' quest for decent work in Dongguan, China, 2006
- ▶ China Labour Bulletin, The Case of China: The Challenge of Labour Unrest in a Communist-run Capitalist Economy, 2008
- ▶ Clean Clothes Campaign, Looking for a quick fix, 2005
- ▶ CSIL, Centre for Industrial studies, World Furniture Outlook 2008.
- ▶ EU Commission, Enterprise and Industry, Study on the competitiveness, economic situation and location of production in the textiles and clothing, footwear, leather and furniture industries, ÅR.
- ▶ Fair Trade Center, Socialt ansvar i socialt ansvar i leverantörsledet – problem, lösningar och vägar framåt, 2008.
- ▶ Fair Wear Foundations årsrapport 2006.
- ▶ Fair Wear Foundation, Risk assessment study of Central and Eastern European Countries, 2006
- ▶ H&M:s CSR-rapport för 2007.
- ▶ IKEA:s CSR-rapport 2007.
- ▶ IKEA:s CSR-rapport 2008
- ▶ ITUC Annual Survey of Trade Union Rights Violations, 2009.
- ▶ KARAT, Gender Aspects - Production of Next-generation electronics in Poland, 2007.
- ▶ Liu C, Occupational Disease in China: The Hidden Blight, published in CSR Asia Weekly, Vol 1, week 20.
- ▶ Mios årsredovisning 2006-2007
- ▶ Möllersten B, Svensk import av produkter från jord- och skogsbruk och dess effekter på utsläpp av koldioxid på grund av ändrad markanvändning. Naturvårdsverket, Dnr 190-7935-08 Kp, 2008.
- ▶ Play Fair, Riv hindren! – Åtgärder för bättre löner och arbetsvillkor i den globala sportklädesindustrin, 2008.
- ▶ SIF och Skogs- och träfacket, Facklig framgång med globalt ramavtal, 2007

- ▶ SOMO, Labour conditions in IKEA's Supply Chain, 2006
- ▶ SOMO and SwedWatch, Silenced to Deliver: Mobile phone manufacturing in China and the Philippines, 2008.
- ▶ Sveriges Möbelhandlare, Guide till svensk möbel- och inredningshandel samt möbelimport 2008. Sveriges Möbelhandlare, Handelns index, <http://www.moblermiljo.se/sm/>
- ▶ SwedWatch, Oädel handel - en rapport om import av tropiskt trä, 2009
- ▶ TMF i siffror - Statistik om den svenska trä- och möbelindustrin.
- ▶ Verité Research Paper, Excessive Overtime in Chinese Supplier Factories - Causes, Impacts, and Recommendations for Action, 2004

ARTIKLAR OCH RADIOINSLAG:

- ▶ The China Business Review, China's Powerhouse Shows Its Soft Underbelly, March 2007.
- ▶ Dagens Arbete, Polska tryckare tjänar som svenska, Jonas Hållén, 2007-08-08.
- ▶ Dagens Nyheter, Låga löner lockar företag till Polen, Staffan Lindberg, 2005-01-21.
- ▶ Dagens Nyheter, Polska emigranter väljer att flytta hem, Michael Winiarski, 2009-03-01
- ▶ Norrtälje Tidning, Möbelkedjan Mio i kris, 25 maj 2009.
- ▶ Inslag i P4 Sörmland, Svåra tider för möbelbranschen, 27 januari 2009.

WEBBPLATSER:

- ▶ China Labours Bulletins webbplats om migrantarbetare <http://www.chinlabour.org.hk/en/node/100259#part1>
- ▶ Kemikalieinspektionens webbplats http://www.kemi.se/templates/Page____3283.aspx
- ▶ The Chinese Law on Prevention and Control of Occupational Diseases. Kan laddas ner här: http://english.gov.cn/laws/2005-10/10/content_75718.htm
- ▶ Rena kläders hemsida om Menderes textil: <http://www.renaker.org/agera/blixtupprop/ikeas-leverantor-menders-tekstil-kranker-manskliga-rattigheter-i-arbetslivet>.

Ordförklaringar

SOCIAL ACCOUNTABILITY 8000 (SA8000), <http://www.sa-intl.org/>, är en standard som bygger på konventionerna om de mänskliga rättigheterna, barnens rättigheter och rättigheter i arbetslivet. De fabriker som lever upp till kraven får marknadsföra sig som SA8000-fabriker. Standarden verifieras av revisionsbyråer världen över.

BSCI (BUSINESS SOCIAL COMPLIANCE INITIATIVE), <http://www.bsci-eu.com/>, är ett internationellt industriinitiativ som samlar detaljhandlare och producenter i Europa med syftet att säkerställa bra arbetsvillkor hos tillverkare i låglöneländer. Medlemmarna har en gemensam uppförandekod och ett gemensamt kontrollsystem. Inga enskilda organisationer eller fackföreningar finns dock representerade i BSCI och resultaten från fabrikskontrollerna är inte offentliga för allmänheten.

FAIR WEAR FOUNDATION, <http://en.fairwear.nl/>, är ett nederländskt flerpartsinitiativ som arbetar för mänskliga förhållanden i textilindustrin. Fair Wear Foundation är ett initiativ av branschorganisationer inom textilsektorn, fackföreningar och frivilligorganisationer. Flera svenska företag är medlemmar bland andra Acne, Cheap Monday, Filippa K och Odd Molly.

ETHICAL TRADING INITIATIVE (ETI), <http://www.ethicaltrade.org/>,
En brittisk organisation som samlar företag, enskilda organisationer och fackföreningar som tillsammans försöker hitta bättre sätt att arbeta med problem i leverantörskedjan.

FSC CERTIFIERING FÖR TRÄ, <http://www.fsc-sverige.org/>
FSC står för det globala skogscertifieringssystemet Forest Stewardship Council som används för trävaror. FSC-märket garanterar att träet kommer ifrån ett ansvarstagande skogsbruk och att det är odlat och avverkat i enighet med lokalbefolkningen, så att rovdrift på naturen undviks. Detta märke förekommer på trädgårdsmöbler i trä. Exempel på FSC-märkta produkter som finns på marknaden idag är till exempel trädgårdsmöbler, både i tropikträ och i furu, grillkol, parkettgolv, byggvirke, paneler, bänkskivor och trähusgeråd. Dessutom finns flera FSC-certifierade papperstillverkare och tryckerier som kan leverera broschyrer och tidningar på FSC-märkt papper.

ILO:S KÄRNKONVENTIONER ILO (International Labour Organisation) är FN:s fackorgan för sysselsättnings- och arbetslivsfrågor. Organisationens kärnkonventioner är nedanstående:

- Nr 29 Om tvångs- eller obligatoriskt arbete
 - Nr 87 Om föreningsfriheten och organisationsrätten
 - Nr 98 Om organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten
 - Nr 100 Om lika lön för män och kvinnor
 - Nr 105 Om avskaffande av tvångsarbete
 - Nr 111 Om diskriminering vid anställning och yrkesutövning
 - Nr 138 Om minimiålder för arbete
 - Nr 182 Förbud mot värsta formerna av barnarbete
- För mer information, se www.ilo.org

GLOBAL COMPACT

Global Compact är ett initiativ som syftar till att göra företag uppmärksamma på och ta ett aktivt ansvar för tio internationellt erkända principer inom fyra områden:

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Princip 1

Företagen ombeds att stödja och respektera skydd för internationella mänskliga rättigheter inom den sfär som de kan påverka; och

Princip 2

försäkra sig om att deras eget företag inte är delaktiga i brott mot mänskliga rättigheter.

ARBETSVILLKOR

Princip 3

Företagen ombeds att upprätthålla ("uphold") föreningsfrihet och ett faktiskt ("effective") erkännande av rätten till kollektiva förhandlingar;

Princip 4

avskaffande av alla former av tvångsarbete;

Princip 5

faktiskt ("effective") avskaffande av barnarbete; och

Princip 6

avskaffandet av diskriminering vid anställning och yrkesutövning.

MILJÖ

Princip 7

Företag ombeds att stödja försiktighetsprincipen vad gäller miljörisiker;

Princip 8.

ta initiativ för att främja större miljömässigt ansvarstagande; och

Princip 9

uppmuntra utveckling och spridning av miljövänlig teknik.

KORRUPTION

Princip 10

Företag bör motarbeta alla former av korruption, inklusive utpressning och bestickning.

